

déssel párosult. Emellett megfelelő számlázási és könyvelési rendszerek bevezetésére volt szükség, melyekkel a vállalat egyéb tevékenységei folytán szerencsére már rendelkezett.

Nyereség a könyvtárban

Sokan aggódtak, hogy a könyvtárban a haszonelvűség uralkodik el, ami az információs munka minőségének és hosszú távú értékeinek rovására mehet, és értelmetlen takarékoskodáshoz vezet. Egy tanulmány kimutatta, hogy az információs szolgáltatásokért való fizetési hajlandóság a vegyiparban alacsonyabb, mint máshol, pl. a kormányhivatalokban. Sok vezető nem ismerte még fel, hogy az információ értékes, és fontos szerepe van egy cég bevételében és nyereségességében.

Három évvel később

A könyvtár forgalma hosszú távon végül is növekedett, és elhelyezési körülményei is javultak. A könyvtári munka minőségi változáson ment keresztül,

és a könyvtárosok nem kényszerültek nem könyvtári feladatok további ellátására. Ezzel párhuzamosan a cég lényegesen kevesebbet költött könyvtárára, mert az megtanult gazdaságosabban tevékenykedni. Hosszú távon már a cég központi költségvetésétől való teljes elszakadás gondolatával kacérkodnak. Ugyanakkor a vállalat egyes osztályai a könyvtár helyett – információs szükségleteiket jobban kielégítő – más cégek szolgáltatásait veszik igénybe.

A könyvtári munka minőségét jelentősen javító szolgáltatásfejlesztési és marketingmunkákat természetesen a térítési rendszer bevezetése nélkül is el lehetett – és kellett – volna végezni. Mégis a könyvtári munka értékét és hasznosságát mi sem bizonyította jobban, minthogy a felhasználók hajlandóak voltak értük anyagi áldozatokat hozni.

/RATLIFF, P.–WEEKS, T. J.: Three years experience with fee-based services in corporate library. = *Special Libraries*, 86. köt. 1. sz. 1995. p. 21-27./

(Simon András)

Miért szűnik meg sok amerikai egyetemen a könyvtárosképzés?

A *Library Quarterly* 1991. évi 3. száma 14 olyan amerikai egyetemet sorol fel, amely 1978-tól felhagyott a könyvtárosképzéssel. Közöttük igen neves, a könyvtáros szakmában felettebb becsült intézmények is vannak. Íme: Alabama A and M University, Ball State University (a posztgraduális képzést fenntartotta), California State University (Fullerton), Case Western Reserve University, University of Chicago, Columbia University, University of Denver, Emory University, University of Minnesota, University of Mississippi, State University of New York (Geneseo), Peabody College of Vanderbilt University, University of Southern California, Western Michigan University. És e folyamatnak korántsem szakadt vége.

A „miért?” kérdésre „többfelé” válasz adható és adandó. Mindenekelőtt a 19. században kialakult és a 20. században „kikerekedett” amerikai egyetemek, valóságos „multiverzítások” válságát és kiütkeresését kell megemlíteni, amelyet a fiskális szemlélet agresszív térhódítása idézett elő. Ez a szemlélet nem viseli el az egyetemek korábbi funkcionális hármasságának (képzés + kutatás + szolgáltatás) egyensúlyban tartását, hanem a kifizetődés szerint és meglehetősen szenvtelenül, a kollegiális belátást félretéve szelektál az egyes funkciók között és az egyes funkciókon belül.

Az egyes funkciók között általában a kutatás viszi el a pálmát, minthogy vele és jegyében jöhet-

nek létre a legkifizetőbb bizniszek. A legtöbb egyetem „research university”-vé szeretne fejlődni. Ami pedig az egyes funkciókon belüli differenciálást illeti, a képzésben azok a szakok élveznek előnyöket, amelyek mögött gazdag szponzorok és alapítványtevők állnak.

Nos, a könyvtárosképzés számára az iménti fejlődési trendek több mint kedvezőtlenek. A képző műhelyekből nem jön ki méregdrágán eladható kutatási eredmény, s e műhelyek mögött valamirevaló szponzorok és alapítványok sem állnak. Emiatt aztán e képző műhelyeknek van mit – kifogásként – hallgatniuk, mielőtt megszüntetnék őket. A leggyakrabban hallott kifogások: ugyan milyen szakma is a könyvtárosság?; a könyvtárosképzés elkülönül a többi szaktól, izolálódik az egyetemi közösség életétől; felelőtlen a könyvtárosképzés irányítása és vezetése; hiányzanak a hitelek e (meglehetősen drága) képzés fenntartásához; a könyvtárosképzés alulmarad némely új képzési ággal (pl. computer science, biznisz stb.) folytatott versengésben; alacsony a képzés színvonala.

A könyvtárosok iránti lanyha keresletre visszavezethetően az ALA-akkreditáció ténye vagy ígérvénye sem ösztönzi az egyetemeket e képzés fenntartására.

A szakma sokáig meglehetősen közönnel figyelte a megszüntetési folyamatot, mondván: sok a könyvtárosképző bázis, „hulljon a férgese”. Csak

újabbán növekedett meg az aggodalom, hogy azért mégsem a „férgesérő” van csak szó. Ideje a szakma védelmében fellépni.

Ez a könyvtárosképzés vonatkozásában a következőket jelenti: a felkészítést tudományos alapra kell helyezni, elméleti jelleget kell neki adni. A szakma képviselőinek be kell bizonyítaniuk, hogy a könyvtárosoknak életfontosságú feladataik vannak a társadalmak életében. E célból a gyakorlati szakembereknek és az elméleti front képviselőinek együttesen kell úgy újrafogalmazniuk a szakma lényegét és rendeltetését, hogy az megfeleljen az

információs társadalom születőfélben levő korszakának, illetve az új információs technológiák kihívásainak. Ez az egyetlen útja-módja annak, hogy gátat lehessen vetni a felsőfokú könyvtárosképzés eróziójának.

/OSLANEC, L.: Uzatváranie knihovnických škôl na amerických univerzitách. = Knižnice a Informácie, 26. köt. 2. sz. 1994. p. 74-75./

(Futala Tibor)

Retrospektív katalóguskonverzió a Lancaster University könyvtárában

A Lancaster University könyvtára a hetvenes években az elsők között vezette be a rövidített leírásokkal dolgozó automatizált kölcsönzési rendszert. A teljes automatizálás terve azonban csak 1986-ban született meg. 1987-től a gyarapítás gépesítésével indult meg az automatizálási program, amelynek keretében 1990-ben kezdték meg a katalógus konvertálását. (Gépi katalógust 1984 óta építenek a kurrens anyagból.) A megvizsgált konverziós lehetőségek közül a BNB (British National Bibliography) CD-ROM-változatának felhasználása bizonyult a legcélszerűbbnek, annál is inkább, mert a BNB on CD-ROM egyik kipróbálójá volt a könyvtár. 1993-ban beszerezték a Library of Congress CDMARC adatbázisát is, amelyről a BNB-ből hiányzó tételek tölthetők le.

A katalógus konverziójától azt várták, hogy a J. Beaumont és J. P. Cox kézikönyvében (Retrospective conversion: a practical guide for libraries. Westport, Conn.: Meckler, 1989. p. 6-7.) említett valamennyi célt teljesítse. Jöjjön létre az egész automatizálást megalapozó adatbázis; javuljon a szolgáltatás; fejlődjenek a könyvtári háttérmunkák; speciális termékek készüljenek; egyetlen integrált fájl váltsa fel a párhuzamos nyilvántartásokat; a változó rendszerek legyenek rugalmasak; a lehető legnagyobb mértékben térüljenek meg az automatizálás költségei; a könyvtári állományok legyenek védettek.

Egy kezdeti döntés – nevezetesen, hogy csak megszerkesztett, ellenőrzött rekordokat töltenek le – alapvetően meghatározza a konverzió jellegét és ütemét. Így akarták elkerülni, hogy az OPAC javítatlan tételek tömegével teljen meg, és a feldolgozóknak irdatlan „kásahegyen” kelljen átrágniuk magukat.

A konverzióban kész programokat (pl. BNB szoftver) és házilag készített programokat egyaránt felhasználtak. A Lancaster University könyvtá-

ra nem a MARC-formátumot alkalmazza OPAC-jában – azt nehézkesnek és bonyolultnak találták –, de egyszerű konverziós programok segítségével megoldható az adatcsere a MARC-formátummal dolgozó adatbázisokkal is.

A feldolgozóknak nem voltak komoly tapasztalataik az online katalógizálásban és tételszerkesztésben, hiszen a kurrens feldolgozás legnagyobb részét a gyarapításban használt rekordok alapján történt. A CD-ROM-ból letöltött tételek is inkább szerkesztést – a felesleges adatok törlését, speciális jelek bevitelét, a besorolási adatok korrigálását – igényelnek. A tételszerkesztés betanítása párokban történt: a szakképzett és a rendszer használatába bevezetett feldolgozók néhány héten át az asszisztensekkel párokban dolgoztak, míg azok is önállóan tudták szerkeszteni a letöltött tételeket, és csak a különleges problémákkal kellett a feldolgozókhöz fordulniuk. Kilencen szerkesztettek heti ötven-ötven tételt, ennyi fért a munkaidőjükbe. Vagyis változatlan személyzet és munkaidő mellett évi 21 456 rekorddal gyarapodott a konvertált fájl. Mivel ez az ütem csak tíz év alatt vezetett volna a teljes katalóguskonverzióhoz, a munka gyorsítása érdekében két részfoglalkozású (egy teljes munkaidőt kitevő) asszisztentst vettek fel kimondottan a gépesítési feladatokra. Az ő segítségükkel 90%-kal növelték a konverzió ütemét. A munkálatok egyhangúságát enyhítendő, a szakcsoportokban eltérő ütemben haladnak, hogy egyidejűleg különböző munkafázisokat lehessen végezni, választani.

A katalóguskonverzióval óhatatlanul szembe kell nézni a katalóguscédulák kivonásának gondjával. Mivel nagyon idő- és munkaigényes feladatról volt szó, igyekeztek takarékos eljárást követni. A cédulákat nem folyamatosan, hanem nagyobb lépésekben vonták ki: először például az OPAC építésének kezdő évétől 1990-ig a könnyen meg-